

**SOCIAL RETURN ON INVESTMENT: IMPACT STUDY ON
BANTUAN JAYADIRI ZAKAT ALLOCATION IN KEDAH**

**PULANGAN SOSIAL ATAS PELABURAN: KAJIAN IMPAK SKIM
AGIHAN ZAKAT BANTUAN JAYADIRI ASNAF DI NEGERI KEDAH**

HAZELINE AYOUP

Pusat Pengajian Perakaunan Tunku Puteri Intan Safinaz, Universiti Utara Malaysia.

Emel: hazel@uum.edu.my

ARIFATUL HUSNA MOHD ARIFF

Pusat Pengajian Perakaunan Tunku Puteri Intan Safinaz, Universiti Utara Malaysia.

Emel: arifatul@uum.edu.my

NOOR ASMA JAMALUDIN

Pusat Pengajian Perakaunan Tunku Puteri Intan Safinaz, Universiti Utara Malaysia.

Emel: noorasma@uum.edu.my

SAMIHAH ISMAIL

Pusat Pengajian Perakaunan Tunku Puteri Intan Safinaz, Universiti Utara Malaysia.

Emel: sammy@uum.edu.my

MD SHARIFF MD ISA

Lembaga Zakat Negeri Kedah

A PEER-REVIEWED ARTICLE

(RECEIVED – 6TH NOV. 2022: REVISED – 10TH FEB. 2023: ACCEPTED – 17TH MAR. 2023)

ABSTRACT

Zakat is a form of assistance to zakat recipients to help them continue their lives and improve their standard of living. This study was conducted to assess the economic and social impact of zakat distribution by the Kedah State Zakat Board (LZKN) to a group of zakat recipients through the Business Assistance Scheme called Bantuan Jayadiri. Qualitative research methods were used to collect and analyze research data. The economic and social impact was measured using the *Social Return On Investment* (SROI) formula. The study found that this aid has increased the income level of the zakat recipients. Results showed that the social return of the scheme on the zakat recipients was as much as RM3.22 for every RM1. This rate of return is high and indicated that this Business

Assistance Scheme has achieved its goal, which is to increase the income and well-being of the asnaf through business. In future, it is suggested that a monitoring system and business level improvement plan for zakat recipients can be developed in order to sustain this aid program in the long term. This study is one of the earliest studies that uses the social impact formula involving investment by the zakat institution.

Keywords: zakat; social return on investment; asnaf entrepreneurs; social impact.

ABSTRAK

Zakat merupakan satu bentuk bantuan kepada penerima zakat untuk membantu mereka meneruskan kehidupan dan meningkatkan taraf hidup. Kajian ini dijalankan untuk menilai impak ekonomi dan sosial agihan zakat oleh Lembaga Zakat Negeri Kedah (LZNK) kepada sekumpulan penerima melalui skim bantuan perniagaan yang dipanggil Bantuan Jayadiri. Kaedah penyelidikan kualitatif digunakan untuk mengumpul dan menganalisis data. Impak ekonomi dan sosial diukur menggunakan formula Pulangan Sosial atas Pelaburan (SROI). Kajian mendapati bahawa bantuan ini secara umumnya telah meningkatkan tahap pendapatan asnaf. Keputusan kajian menunjukkan bahawa pulangan sosial bagi skim ini kepada penerima zakat adalah sebanyak RM3.22 bagi setiap RM1 yang dilaburkan. Kadar pulangan ini adalah tinggi dan menunjukkan bahawa skim bantuan perniagaan ini telah mencapai matlamatnya, iaitu untuk meningkatkan pendapatan dan kesejahteraan asnaf melalui bantuan perniagaan ini. Pada masa akan datang, dicadangkan bahawa sistem pemantauan dan pelan penambahbaikan tahap peringkat perniagaan penerima bantuan dapat dibangunkan untuk mengekalkan kelestarian program bantuan ini dalam jangka panjang. Kajian ini adalah salah satu kajian terawal yang menggunakan formula impak sosial yang melibatkan pelaburan oleh institusi zakat.

Kata Kunci: zakat; pulangan sosial atas pelaburan; usahawan asnaf; impak sosial.

PENGENALAN

Zakat merupakan rukun Islam yang ke empat yang wajib dilaksanakan oleh setiap penganut agama Islam. Pembayaran zakat disyariatkan kepada umat Islam sebagai satu ibadah wajib tanda kepatuhan hamba kepada Allah SWT. Pensyariatkan zakat bertujuan untuk merapatkan jurang ekonomi dan pendapatan dalam kalangan umat Islam khususnya di antara golongan kaya dan miskin, membasmi kemiskinan ummah serta menjaga kebajikan sosial golongan asnaf (Ezziti, 2020). Justeru zakat dilihat sebagai satu mekanisme yang paling berkesan

dalam mengurai masalah yang dihadapi oleh golongan asnaf serta dapat meningkatkan ekonomi dan taraf hidup mereka. Di Malaysia, secara umumnya pengurusan kutipan dan agihan zakat adalah tertakluk di bawah pentadbiran Majlis Agama Islam di negeri masing-masing. Namun begitu terdapat juga negeri yang meletakkan pengurusan zakat di bawah agensi Lembaga Pengurusan Zakat negeri seperti di Kedah. Di Kedah Lembaga Zakat Negeri Kedah (LZNK) memainkan peranan dalam kutipan dan agihan zakat.

Terdapat dua belas jenis sumber kutipan zakat oleh LZNK iaitu zakat pendapatan, perniagaan, tanaman, ternakan, wang simpanan, saham, KWSP, emas, perak, galian, fitrah dan qada zakat. Pada tahun 2019, LZNK telah mengutip sebanyak RM207,468,407. Daripada jumlah tersebut, sebanyak RM194,938,441 telah diagihkan kepada asnaf melalui pelbagai saluran agihan (Zakat on Touch, 2020).

Semenjak LZNK ditubuhkan pada tahun 1936, antara isu utama yang menjadi persoalan oleh masyarakat adalah berkaitan kaedah kutipan zakat (Lembaga Zakat Negeri Kedah, 2020a). Namun begitu, kini fokus persoalan masyarakat tentang pengurusan zakat beralih kepada kaedah pengagihan serta impak bantuan zakat terhadap penerima (Wahid et al., 2009). Masyarakat mula mempersoalkan tentang kaedah agihan, kumpulan penerima zakat serta impak agihan zakat terhadap tahap ekonomi dan sosial para penerima zakat. Apatah lagi di saat Malaysia dilanda pandemik COVID-19 hingga menyebabkan ramai orang yang kehilangan sumber pendapatan dan mengalami masalah ekonomi (Said, 2021).

Kajian impak penerimaan zakat telah dilakukan di beberapa buah negeri di Malaysia seperti Selangor, Negeri Sembilan (Ramli dan Ibrahim, 2010) dan Kelantan (Ali et al., 2015). Namun begitu, kajian sebegini kurang dilaksanakan di kalangan penerima zakat di Kedah. Oleh itu, kajian ini telah dijalankan bagi menilai impak ekonomi dan sosial daripada agihan zakat oleh LZNK terhadap sekumpulan penerima zakat di bawah Skim Bantuan Perniagaan Jayadiri di Kedah. Dapatan kajian ini dapat dijadikan sumber rujukan tentang kaedah agihan dan impak pemberian bantuan zakat kepada penerima serta menjadi bukti yang dapat meningkatkan keyakinan para pembayar zakat terhadap institusi zakat terutamanya LZNK sebagai sebuah badan pengurusan dana sosial yang berkredibiliti tinggi.

Di dalam kajian ini, kaedah penilaian impak yang digunakan merupakan satu formula penilaian impak ekonomi dan sosial yang diperkenalkan oleh Roberts Enterprise Development Fund (REDF) (Miller dan Hall, 2012) iaitu model "Pulangan Sosial atas Pelaburan" (*Social Return on Investment (SROI)*). Menggunakan model ini, impak agihan zakat akan dinilai secara holistik dari perspektif ekonomi dan sosial. Berdasarkan kajian terdahulu, kajian ini adalah

yang pertama menggunakan model ini dalam menilai impak program bantuan dari agensi zakat di Malaysia.

ULASAN KAJIAN LEPAS

Peranan Zakat Dalam Pembangunan Asnaf dan Ummah

Patmawati (2008) menyatakan bahawa institusi zakat merupakan satu mekanisme bantuan yang menyelamatkan manusia daripada kelaparan, menjamin keadilan sosio-ekonomi dalam masyarakat dan menyediakan satu suasana yang membolehkan manusia memelihara kehormatan dan melaksanakan tanggungjawab terhadap Allah. Institusi zakat secara tidak langsung berperanan dalam membantu menyelesaikan isu-isu kelestarian (SDG) di Malaysia khususnya yang melibatkan golongan asnaf (Ab Rahman, 2019). Institusi zakat berperanan untuk membangunkan ummah secara umum, dan asnaf khususnya melalui agihan zakat. Oleh itu, perlu ada suatu pengukuran untuk melihat sejauh mana bantuan zakat memberikan impak secara langsung atau tidak langsung terhadap asnaf.

Kajian lalu menunjukkan bahawa zakat yang diagihkan untuk tujuan pendidikan dan keusahawanan mampu menjadikan sistem zakat tersebut lebih produktif apabila penerima zakat mampu meningkatkan tahap ekonomi mereka. Contohnya, penerima zakat keusahawanan dapat menggunakan zakat yang diterima sebagai modal perniagaan dan meningkatkan pendapatan. Seterusnya, mereka dapat menyumbang kembali kepada masyarakat dan negara. Ini menunjukkan bahawa zakat yang diagihkan kepada usahawan bukan sahaja memberikan impak kepada individu usahawan tersebut, malah kepada masyarakat dan negara.

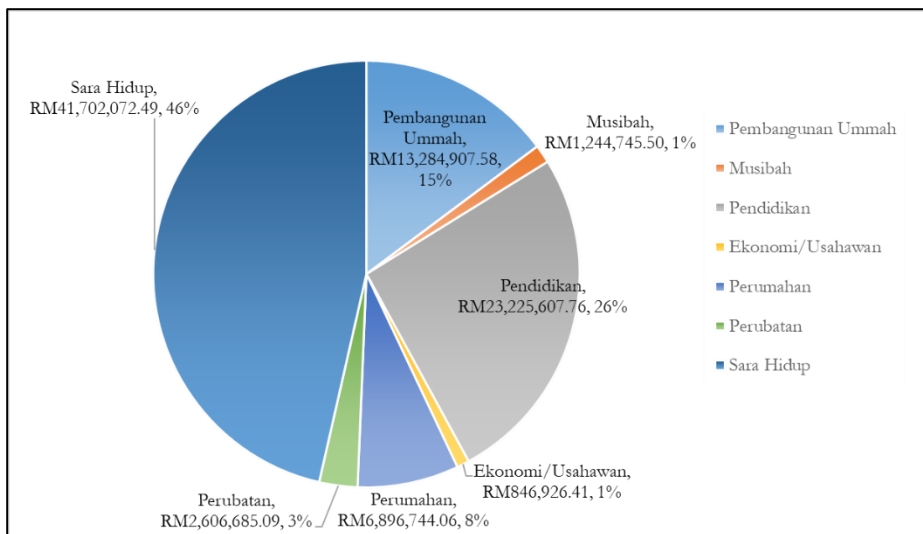
Kajian-kajian oleh Azman et al. (2014a), Azman et al. (2014b), Masduki et al. (2010) dan Md Radzi (2020) terhadap program usahawan zakat di Kuala Lumpur, Selangor, Pulau Pinang, Sarawak dan Kedah mendapati program zakat keusahawanan mampu membantu golongan asnaf ini meningkatkan ekonomi individu dan masyarakat setempat. Walau bagaimanapun, program keusahawanan zakat masih baru di Malaysia. Oleh itu, masih banyak cabaran yang harus ditangani oleh pihak penerima dan pihak pengurusan zakat. Antara saranan yang dicadangkan adalah pihak penerima zakat keusahawanan hendaklah mengubah sikap seperti terlalu mengharap bantuan dan perlu berusaha meningkatkan ilmu keusahawanan (Abu Hassan et al, 2018). Sementara itu, pihak pemberi zakat pula hendaklah memberi bantuan modal yang mencukupi selain memantau penerima zakat keusahawanan ini supaya sistem agihan zakat keusahawanan menjadi lebih berkesan (Azman et al., 2014a).

Adalah sangat kritikal untuk memastikan bahawa setiap skim bantuan zakat mampu menghasilkan impak yang tinggi dan mencapai matlamat

agihannya. Faktor ini penting bagi meningkatkan tahap keyakinan para pembayar zakat terhadap institusi zakat bagi menguruskan dana zakat dalam membangunkan taraf ekonomi serta kehidupan masyarakat Islam.

Skim Bantuan Jayadiri Lembaga Zakat Negeri Kedah

Pihak LZNK menyediakan pelbagai bentuk bantuan kepada golongan asnaf. Salah satu daripadanya adalah bantuan perniagaan yang di kenali sebagai Skim Bantuan Jayadiri (Lembaga Zakat Negeri Kedah, 2020) yang bertujuan untuk meningkatkan pendapatan golongan asnaf yang sedang menjalankan perniagaan. Skim ini mula diperkenalkan pada tahun 2008 dan seramai 45 orang asnaf usahawan telah menerima bantuan skim ini sehingga tahun 2021 (LZNK, 2020). Rajah 1 menunjukkan jumlah agihan zakat mengikut skim bantuan. Didapati bahawa sebahagian besar agihan diperuntukkan untuk bantuan sara hidup (46%) dan diikuti dengan pendidikan (26%). Sementara itu, peruntukan agihan untuk usahawan dan pembangunan ekonomi pula adalah paling kecil peratusannya (1%).

Rajah 1: Agihan Bantuan Zakat 2018 (sehingga Ogos 2018 sahaja)

Sumber: Info Zakat-Lembaga Zakat Negeri Kedah (2018)

Walaupun peruntukkan untuk tujuan pembangunan ekonomi usahawan ini adalah kecil, impaknya terhadap penerima bantuan adalah sangat penting kerana kelompok ini merupakan mereka yang berpotensi untuk keluar daripada status asnaf dan menjadi pembayar zakat pada masa hadapan. Oleh itu, kajian ini

akan memfokus kepada impak agihan zakat kepada kumpulan asnaf usahawan ini.

Antara syarat permohonan bagi Skim Bantuan Jayadiri ini adalah pemohon hendaklah telah mempunyai perniagaan sendiri secara kecil-kecilan. Ini bagi memastikan pemohon benar-benar berminat untuk menjalankan perniagaan dan telah mempunyai pengalaman awal dalam menjalankan perniagaan. Bentuk perniagaan yang dijalankan pula hendaklah yang dibenarkan mengikut undang-undang dan syarak. Selain itu, perniagaan tersebut mestilah mempunyai potensi untuk maju serta mampu meningkatkan pendapatan asnaf sehingga berjaya membawa mereka keluar dari kepompong kemiskinan. Pemohon perlu menyatakan bentuk bantuan yang diperlukan sama ada dalam bentuk modal pusingan tidak melebihi RM3,000 atau peralatan perniagaan, seperti ketuhar, mesin pengadun, mesin membuat kuih, mesin jahit dan sebagainya mengikut jenis perniagaan yang dijalankan.

Selain daripada bantuan modal dan peralatan dari pihak LZNK, asnaf usahawan yang menerima Skim Bantuan Jayadiri ini juga berpeluang untuk ditawarkan bantuan dari agensi lain seperti bantuan modal dari Lembaga Tabung Haji (TH) dan geran perniagaan daripada Suruhanjaya Syarikat Malaysia (SSM) hasil daripada kerjasama strategik dengan LZNK. Selain itu, usahawan asnaf ini juga berpeluang untuk menghadiri kursus dan latihan keusahawanan, kursus perekodan, pengiklanan serta ceramah motivasi yang sentiasa ditawarkan bagi meningkatkan kemahiran keusahawanan mereka. Rekod LZNK menunjukkan bahawa beberapa orang usahawan asnaf penerima skim ini telah mula membayar zakat setelah perniagaan mereka meningkat maju (LZNK, 2020).

METODOLOGI KAJIAN

Reka Bentuk dan Sampel Kajian

Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif bagi mengumpul dan menganalisis data. Kaedah kualitatif digunakan bagi mendapatkan maklum balas secara langsung daripada penerima bantuan zakat serta pihak LZNK selaku agensi pengagih zakat. Data yang dikumpul adalah data jumlah bantuan zakat yang diterima oleh responden serta impaknya terhadap aspek ekonomi dan sosial dalam kehidupan mereka setelah menerima bantuan tersebut.

Kajian ini memfokus kepada kumpulan penerima zakat daripada Skim Bantuan Jayadiri yang berada dalam pemantauan LZNK semenjak tahun 2019 seramai 45 orang. Daripada 45 orang ini, seramai 27 orang (60%) telah berjaya bertukar status kepada pembayar zakat. Bagi tujuan kajian ini, seramai 10 orang telah dipilih sebagai sampel kajian berdasarkan jenis serta lokasi perniagaan mereka. Ini bagi memastikan sampel yang dipilih menggambarkan populasi

penerima zakat yang berada di pelbagai pelosok negeri Kedah, namun begitu majoriti mereka menjalankan perniagaan makanan.

Pengumpulan Data

Data dikumpulkan menggunakan kaedah temu bual, perbincangan kumpulan berfokus (*focus group*) dan analisis dokumen. Pada fasa pertama, temu bual dengan Ketua Bahagian Pembangunan Asnaf LZNK telah dilaksanakan secara atas talian melalui aplikasi Webex memandangkan tempoh kawalan pergerakan akibat Covid-19 masih berkuat kuasa. Pegawai yang bertanggungjawab telah memberikan kami dokumen profil penerima zakat bagi Skim ini yang telah berjaya mengubah status kepada pembayar zakat.

Pada fasa kedua pula, perbincangan kumpulan berfokus dengan 10 orang penerima zakat Skim Bantuan Jayadiri yang telah dipilih telah dilaksanakan secara atas talian melalui aplikasi *Google Meet*. Data yang dikumpul adalah data jumlah bantuan zakat yang diterima oleh responden serta impaknya terhadap aspek ekonomi dan sosial dalam kehidupan mereka setelah menerima bantuan tersebut. Data ini telah dianalisis secara tematik bagi menjawab persoalan kajian ini. Analisa data bagi kajian ini dibuat hanya terhadap 10 penerima yang terlibat dalam perbincangan kumpulan bagi memastikan keselarian maklumat jumlah agihan dana dengan jumlah impak dan manfaat pada tempoh yang sama iaitu penerima pada tahun 2018 yang menjalankan perniagaan sehingga tahun 2021.

Pada fasa ketiga, lawatan ke premis perniagaan beberapa responden telah dijalankan bagi menentusahkan dapatan kajian daripada sesi temu bual dan analisis dokumen sebelum ini. Sebanyak 3 orang responden dari daerah Pendang, Padang Terap dan Pokok Sena telah dipilih atas faktor lokasi yang berdekatan antara satu sama lain. Kaedah *triangulation* menggunakan data dari temu bual, kumpulan fokus dan analisis dokumen dapat meningkatkan tahap kesahan dan kebolehpercayaan dapatan kajian ini.

Kaedah Pengukuran

Kajian ini menilai impak agihan dana kepada para penerima dengan mengaplikasikan formula pengiraan impak ekonomi dan sosial yang dinamakan Pulangan Sosial Atas Pelaburan atau "*Social Return On Investment*" (selepas ini menggunakan singkatan SROI). SROI adalah model yang mengukur kesan sosial ke atas pelaburan yang dibuat oleh organisasi (Nicholls et al, 2012). Ia mengukur nilai pulangan dari perspektif sosial, ekonomi dan persekitaran terhadap penerima bantuan dari komuniti. SROI dinyatakan dalam terma kewangan untuk mencerminkan nilai kewangan dari pelbagai kesan sosial dan ekonomi hasil daripada pelaburan yang dibuat.

SROI digunakan untuk meramalkan pulangan sosial daripada projek berasaskan komuniti yang dilaksanakan. Model ini dapat membantu pemberi dana untuk menilai manfaat projek dan menambahbaik prestasi projek yang telah dilaksanakan atau dirancang. SROI melibatkan analisis bagaimana organisasi mewujudkan nilai kepada masyarakat. Ia melibatkan proses mengenal pasti pihak berkepentingan, menilai input yang dilibatkan, mengukur hasil (outcome) daripada dana yang dibelanjakan dan perubahan yang memberi kesan kepada pihak berkepentingan (stakeholders) daripada pelaburan yang dibuat (Arvidson et al., 2013). Perubahan yang terjadi pada masyarakat dari pelbagai perspektif sosial, alam sekitar dan ekonomi dinyatakan dalam nilai wang. Ia biasanya dinyatakan dalam bentuk nisbah *input-outcome* contohnya, nisbah SROI=1:10 bermaksud input dalam bentuk pelaburan sebanyak RM1 telah menghasilkan output dalam bentuk sosial bernilai RM10.

DAPATAN KAJIAN

Maklumat Demografi

Daripada temu bual dan perbincangan kumpulan yang dilaksanakan bersama seorang pegawai LZNK serta 10 penerima bantuan bermula dari tahun 2018, didapati bahawa majoriti penerima (6 daripada 10) adalah wanita. 3 penerima berusia lebih 50 tahun, 5 berusia lebih 40 tahun dan 2 kurang 40 tahun. Data menunjukkan pelbagai bantuan dalam bentuk pemberian mesin dan peralatan yang berjumlah RM66,381.15 telah disalurkan kepada kesemua penerima ini. 9 daripada 10 penerima menjalankan perniagaan makanan dan hanya seorang penerima menjalankan perniagaan jahitan. Kebanyakan penerima memperoleh pendapatan purata sekitar RM800 – RM1,000 sebelum menerima bantuan. Setelah menerima bantuan, data menunjukkan pendapatan purata meningkat kepada sekitar RM1,000-RM1,500 sebulan. Keseluruhan perniagaan masih berada dalam kategori perniagaan kecil di mana jumlah jualan mereka adalah kurang RM300,000 setahun serta mempunyai pekerja kurang daripada 5 orang mengikut tafsiran Perbadanan Perusahaan Kecil dan Sederhana Malaysia (Welcome to SME Corporation Malaysia: SME definition, n.d.). Maklumat responden adalah ditunjukkan di dalam Jadual 1 di bawah.

Jadual 1: Maklumat Demografi Penerima Bantuan

No ID	Maklumat penerima bantuan				Jenis perniagaan
	Nama	Umur	Jantina	Lokasi	
1	Resp 1	39	P	Padang Terap	Kuih dan kek
2	Resp 2	28	L	Pendang	Kuih tradisional

3	Resp 3	40	L	Padang Terap	Roti, kek, kuih tradisional/moden.
4	Resp 4	53	P	Alor Setar	Kuih tradisional
5	Resp 5	43	P	Yan	Kuih tradisional
6	Resp 6	50	L	Pokok Sena	Kuih tradisional
7	Resp 7	47	P	Pendang	Jahitan pakaian
8	Resp 8	36	P	Sungai Petani	Bihun sup/ laksa
9	Resp 9	46	P	Sungai Limau	Kuih sejubeku
10	Resp 10	51	L	Kuala Ketil	Tepung ayam goreng serbaguna dan ayam goreng

Selain itu, hasil temu bual mendapati selain sumber perniagaan yang diperolehi melalui bantuan daripada LZNK, beberapa responden turut menerima bantuan perniagaan daripada pihak lain seperti TH. Sebahagian daripada mereka juga mempunyai pendapatan lain seperti hasil dari pemilikan sawah padi.

Pencapaian Matlamat Skim Bantuan Jayadiri

Data dari profil dan maklum balas penerima bantuan menunjukkan bahawa bantuan yang diberikan telah menjadi penggerak dan memotivasikan mereka untuk memajukan perniagaan mereka. Jadual 2 menunjukkan jumlah pendapatan sebelum dan selepas menerima bantuan di kalangan 10 responden.

Jadual 2: Jumlah Pendapatan Responden Sebelum dan Selepas Menerima Bantuan

No. ID	Maklumat penerima Nama	Pendapatan		Peningkatan pendapatan sebulan (RM)
		Sebelum terima bantuan (RM)	Selepas terima bantuan (RM)	
1	Resp 1	1,200	2,000	800
2	Resp 2	800	1,000	200
3	Resp 3	500	900	400
4	Resp 4	750	1,000	250
5	Resp 5	800	1,000	200

6	Resp 6	500	1,000	500
7	Resp 7	700	1,000	300
8	Resp 8	800	1,000	200
9	Resp 9	800	1,000	200
10	Resp 10	800	1,000	200

Jadual 2 menunjukkan bahawa kebanyakan peserta memperoleh pendapatan purata sekitar RM800 – RM1,000 sebelum menerima bantuan. Setelah menerima bantuan, pendapatan purata mereka meningkat kepada sekitar RM1,000 - RM1,500 sebulan. Oleh itu, secara umumnya matlamat pemberian bantuan ini telah tercapai berdasarkan terdapatnya peningkatan jumlah pendapatan. Namun begitu, peratusan peningkatan jumlah pendapatan di antara penerima adalah berbeza mengikut jenis serta saiz perniagaan yang berbeza pada ketika bantuan diterima.

Walau bagaimanapun, jumlah pendapatan yang diperolehi masih di bawah garis kemiskinan iaitu sekitar RM1,000 ke RM1,500 sebulan. Pendapatan garis kemiskinan di Kedah menurut kadar yang dinyatakan oleh Unit Perancang Ekonomi, Jabatan Perdana Menteri (EPU, JPM) bersandarkan Laporan Survei Isi Rumah Dan Kemudahan Asas (HIS&BA, 2019) yang dikeluarkan oleh Jabatan Perangkaan Malaysia (DOSM) ialah sebanyak RM2,254 sebulan (Kementerian Perumahan dan Kerajaan Tempatan, 2021, 8/12/2021).

Hasil dari temu bual juga menyokong dapatan di atas bahawa mereka berjaya meningkatkan pendapatan melalui bantuan yang diberikan ke atas perniagaan yang dijalankan. Dapatan ini disokong oleh pernyataan yang diberikan oleh responden:

MS: “Dulu saya guna oven kecil ja, lepas tu permintaan banyak, jadi saya mintak daripada Pejabat Zakat oven yang besar sikit la. La ni saya boleh cari pendapatan lebih sikit la. Kira lebih banyak la..”

CWB: “Sebelum ini, sebelum zakat, kira teruk la perniagaan. Kira slow la perniagaan itu. Boleh buat, tapi dia tak ke depan. Bila dah sampai wang daripada zakat, ada kemajuan la untuk bantu dengan bisnes. Lepas itu, dia boleh bagi meningkatkan pendapatan kita.”

MA: “Saya beli isi ikan, saya simpan dalam freezer, boleh buat stok untuk barang-barang, kulit popiah boleh simpan dalam rumah. La ni, kita tak gaduh pi ulang-ulang beli la. Beli banyak-banyak boleh simpan kan? Yang tu la, saya

terima kasih pada zakat sebab saya dapat 2 freezer dari depa. Lepas itu baa... lepas itu kita dah bayar zakat ni... Alhamdulillah saya berhenti dah menaruh getah saya tumpu kepada perniagaan.”

Oleh itu, dapat dikatakan bahawa matlamat utama LZNK dalam menyalurkan bantuan telah tercapai dalam jangka masa pendek di mana para penerima telah dapat meningkatkan jumlah pengeluaran produk dan seterusnya meningkatkan jumlah jualan dan keuntungan perniagaan. Malahan, beberapa penerima telah mula membayar zakat walaupun sumber pendapatan tersebut bukan hanya daripada perniagaan mereka semata-mata. Ini menunjukkan selain kesan terhadap peningkatan pendapatan, bantuan ini telah memberi kesedaran kepada mereka tentang zakat dan kesannya kepada penerima. Sekiranya mereka diberi bimbingan dan khidmat nasihat secara berterusan, dalam jangka masa panjang mereka akan dapat mengembangkan lagi perniagaan ke tahap yang lebih cemerlang.

Impak Ekonomi dan Sosial Penerima Skim Bantuan Jayadiri

Selain dapat meningkatkan pendapatan dan taraf hidup, kesan seterusnya akibat peningkatan taraf hidup ini akan memberi ruang kepada ahli keluarga mereka untuk merasai kesejahteraan hidup serta memberi peluang kepada anak-anak mereka untuk mendapat pendidikan yang lebih sempurna seiring dengan peningkatan pendapatan mereka. Oleh itu, impak dari Skim Bantuan Jayadiri ini bukan sahaja dapat dilihat dalam aspek ekonomi, tetapi juga sosial.

Berikut adalah beberapa impak sosial yang diperolehi hasil dari temu bual bersama responden:

AJ: “Ya. Kadang bantuan zakat ni kita tak nampak. kadang-kadang tu boleh perniagaan kita itu maju. Kita boleh mampu bayar hutang kan. Ada mungkin ada yang ada hutang. Secara tidak langsung perniagaan itu kita dah boleh bayar hutang. Abh... income la jugak tu kan? Ataupun kita ada beli aset. Ha... mungkin dulu tak ada kereta, kita mampu beli kereta ataupun ganti kereta lama dengan kereta baru. Jadi kita mampu untuk bayar ansuran bulanan kan. Jadi maksudnya itu adalah hasil daripada perniagaan kita juga lah.”

SF: “Ya menambah keyakinan diri untuk menerus mencari kejayaan. Dulu, sebelum terima bantuan zakat itu, tak ada semangat langsung. Bila dapat bantuan daripada zakat, pergi kursus... dia jentik hati kita, jentik perasaan kita. Dulu sebelum dapat bantuan zakat ni, dengan barang tak ada, tak ada berapa kelengkapan...Bila dah dapat bantuan, dia dah dapat ilmu sikit dalam kursus, and for me, dia bagi semangat dekat kita, yakin. Memang banyak

sangat-sangat kira perubahan dalam mental dalam part mentality ini 360 darjah la berubah.”

MZ: “Bagi saya, positif. Okay, contoh la kan, kita bila ada alat kelengkapan ini, sepatutnya kita buat kerja sampai ke petang, jadi bila ada oven yang besar, kita buat kerja mungkin dalam separuh hari, jadi masa yang sepenuh hari, orang kata separuh hari itu, kita boleh manafaat dengan family kita contohnya boleh layan suami, layan anak-anak, masak yang sedap-sedap lagi”

Pulangan sosial atas pelaburan merupakan perkara penting yang ingin dilihat di dalam kajian ini. Ia boleh dijadikan sebagai suatu sistem penilaian untuk memastikan keberkesanan pemberian Skim Bantuan Jayadiri ini oleh pihak LZNK. Ini kerana ia mengukur output atau kesan dari perspektif ekonomi, sosial, dan persekitaran yang terhasil daripada input atau bantuan yang diberikan sama ada dalam bentuk modal perniagaan, bantuan peralatan atau perkhidmatan.

Terdapat beberapa elemen penting di dalam model pengiraan SROI ini iaitu mengenal pasti nilai input yang digunakan, serta mengukur output yang terhasil dari skim bantuan ini (Nicholls et al., 2012). Penentuan input dan output ini bukanlah terhad kepada unsur ekonomi sahaja, tetapi juga sosial. Contohnya, peluang untuk mendapatkan bantuan kewangan dari rakan strategik LZNK, menghadiri program keusahawanan, serta peningkatan kualiti hidup dan kesihatan diri. Setiap unsur sosial ini akan diterjemahkan kepada bentuk kewangan supaya kedua-dua unsur ekonomi dan sosial ini dapat diukur dalam unit pengukuran yang sama.

Di dalam kajian ini, input dikenal pasti sebagai bantuan modal peralatan yang diberikan oleh pihak LZNK dan juga bantuan lain yang diterima daripada rakan strategik seperti LZNK iaitu TH dan SSM dalam nilai RM. Sementara itu, output pula ditentukan berdasarkan peningkatan hasil pendapatan asnaf (iaitu perbezaan pendapatan perniagaan sebelum dan selepas menerima bantuan), serta penjimatan kos setelah mereka menerima bantuan zakat. Penjimatan kos bukanlah diukur dari aspek ekonomi sahaja, tetapi juga dari aspek sosial. Sebagai contoh, dengan adanya bantuan peti sejuk beku yang diberikan pihak LZNK, responden tidak perlu lagi berulang-alik ke bandar untuk mendapatkan bahan mentah, sebaliknya mereka boleh menjimatkan masa dan tenaga dan menguruskan masa dengan lebih berkualiti bersama keluarga. Penjimatan ini merupakan suatu anggaran yang dinyatakan dalam bentuk kewangan. Hasil dari temu bual dan makluman daripada LZNK, input dan output bagi Skim Bantuan Jayadiri telah dikenal pasti dan dianggarkan bagi tempoh 3 tahun seperti yang ditunjukkan di dalam Jadual 3. Berdasarkan Jadual 3 ini, jumlah input adalah RM66,381.15, manakala jumlah output adalah RM56,940 setahun bersamaan nilai

semasa bersih RM213,466.03 untuk tiga tahun dengan andaian kadar faedah 4.5% setahun.

Jadual 3: Pengiraan SROI bagi Skim Bantuan Jayadiri

Nama	Pendapatan (Output)			Bantuan diberikan (Input)			
	Peningkatan pendapatan sebulan (RM)	Peningkatan pendapatan setahun (RM)	Penjimatan kos setahun * (RM)	LZNK (RM)	TH (RM)	Gera n SSM (RM)	Jumlah bantuan (RM)
Resp 1	800	9,600		2,787.80	6,000	3,000	11,787.80
Resp 2	200	2,400		3,170	5,000		8,170.00
Resp 3	400	4,800		2,582	6,000		8,582.00
Resp 4	250	3,000		1166	5000		6,166.00
Resp 5	200	2,400		924.35	5000		5,924.35
Resp 6	500	6,000		2915	6000		8,915.00
Resp 7	300	3,600		3200			3,200.00
Resp 8	200	2,400		2856	5000		7,856.00
Resp 9	200	2,400		1280	1650		2,930.00
Resp 10	200	2,400		2550	300		2,850.00
JUMLA H	3,250	39,000	17940	23,431.15	39,950	3,000	66,381.15
JUMLAH OUTPUT (SETAHUN)		56,940		JUMLAH INPUT (SEKALI)			66,381.15

*Nota: Bagi pengiraan penjimatan, sila rujuk Jadual 3A di bawah.

Jadual 3A: Pengiraan penjimatan

Jenis peralatan	Bil aset	Penerangan bentuk penjimatan (ekonomi dan sosial)	Anggaran penjimatan seminggu	Jumlah penjimatan (1 tahun)
Mesin pengadun	4	meningkatkan produktiviti jualan, jadi peningkatan pendapatan, bukan melalui penjimatan		

Peti sejuk beku	5	Penjimatan beli barang mentah, dulu 3 trip seminggu, slps 1 trip seminggu (Andaian: RM20per perjalanan)	RM40	RM10,400
Ketuhar	6	meningkatkan produktiviti jualan, jadi peningkatan pendapatan, bukan melalui penjimatan		
Penyejuk	2	Penjimatan beli barang mentah, dulu 4 trip seminggu, slps 1 trip seminggu (Andaian: RM20 per perjalanan)	RM60	RM6,240
Mesin jahit	1	Penjimatan tak perlu upah jahit tepi dan jimat kos pengangkutan (Andaian: RM10 per perjalanan + RM15 upah)	RM25	RM1,300
Mesin gula kapas	1	meningkatkan produktiviti jualan, jadi peningkatan pendapatan, bukan melalui penjimatan		
Mesin penyejat minyak	1	meningkatkan produktiviti jualan, jadi peningkatan pendapatan, bukan melalui penjimatan		
Periuk besar	1	meningkatkan produktiviti jualan, jadi peningkatan pendapatan, bukan melalui penjimatan		
Dapur berdiri	1	meningkatkan produktiviti jualan, jadi peningkatan pendapatan, bukan melalui penjimatan		
			JUMLAH	RM17,940

*Nota: Formula pengiraan penjimatan = Jumlah penjimatan seminggu x 52 minggu x bilangan aset x bilangan tahun

Berdasarkan maklumat input dan output yang telah diperolehi, kadar pulangan sosial ke atas pelaburan telah dikira berdasarkan formula SROI seperti di bawah:

$$\text{SROI} = \frac{\text{Nilai semasa bersih output}}{\text{Input}}$$

Jumlah output perlu dinyatakan pada nilai semasa bersih atau *Net Present Value* (NPV) kerana jumlah output yang diterima pada masa hadapan mempunyai nilai masa semasa yang berbeza. Berdasarkan andaian berikut: (i) jumlah output tidak berubah, (ii) purata kadar faedah sebanyak 4.5% setahun

bagi tempoh 2018-2021 (Statistica, 2021), dan (iii) tempoh pulangan balik ke atas pelaburan adalah untuk 3 tahun, maka pengiraan nilai semasa bersih output bagi tempoh 3 tahun adalah seperti berikut:

TAHUN	0	1	2	3
Jumlah output (RM)	56,940	56,940	56,940	56,940
Pemfaktoran atas kadar 4.5% setahun	1	0.9569	0.9157	0.8763
Nilai semasa bersih (Net present value) output	56,940.00	54,488.04	52,141.66	49,896.33
Jumlah nilai semasa bersih output				RM213,466.03

Akhir sekali, SROI dikira menggunakan formula seperti di atas:

$$\text{Jumlah terkumpul nilai semasa output (NPV)} = \text{RM213,466.03}$$

$$\text{Jumlah input} = \text{RM66,381.15}$$

$$\text{SROI} = \text{NPV/input} = 3.22$$

Nisbah SROI ini menunjukkan bahawa pulangan sebanyak RM3.22 telah dihasilkan bagi setiap RM1 bantuan yang diberikan. Nilai ini boleh dianggap tinggi dan menggambarkan pulangan sosial yang sangat menguntungkan kepada pihak LZNK. Oleh itu, adalah wajar Skim Bantuan Jayadiri ini diteruskan pada masa akan datang.

IMPLIKASI KEPADA AMALAN PENGURUSAN

Kajian ini merupakan kajian aplikasi kaedah penilaian impak program bantuan menggunakan model SROI. Hasil kajian ini menjadi contoh bagaimana sesuatu projek sosial iaitu zakat dapat dinilai dari perspektif ekonomi dan sosial yang merujuk kepada kaedah bagaimana data impak sosial ditukarkan kepada nilai kewangan melalui manfaat penjimatan yang diperolehi daripada bantuan yang diterima. Ini dapat dijadikan rujukan oleh pihak pengurusan sesebuah organisasi pengurus dana serta pemantau dalam menilai impak bantuan yang diberikan kepada penerima.

Selain memberi manfaat kepada pengurus dana, hasil kajian ini juga dapat digunakan oleh penerima dana dalam membuat penilaian sendiri manfaat bantuan yang telah mereka terima. Mereka juga dapat menilai sama ada mereka telah menggunakan atau memanfaatkan sepenuhnya bantuan yang diterima.

Kajian ini juga menjadi satu bukti bagaimana kaedah SROI digunakan dalam konteks pengurusan dana zakat di Malaysia. Kajian yang menggunakan kaedah SROI di Malaysia masih kurang sekalipun kaedah ini telah lama diperkenalkan.

KESIMPULAN

Kajian ini dijalankan bagi menilai impak ekonomi dan sosial agihan zakat oleh LZNK terhadap sekumpulan penerima zakat melalui Skim Bantuan Jayadiri menggunakan pendekatan kualitatif dalam mengumpul dan menganalisis data. Data kemudiannya diterjemahkan kepada nilai kewangan bagi mengira SROI agihan zakat tersebut. Hasil kajian menunjukkan pulangan positif ke atas pelaburan dalam bentuk bantuan kewangan dan peralatan yang dibuat oleh LZNK kepada usahawan asnaf. Selain peningkatan jumlah pendapatan melalui penjimatan kos, bantuan yang diberikan juga telah mewujudkan manfaat lain seperti penjimatan masa yang membolehkan usahawan mendapat ruang untuk bersama keluarga selain menguruskan perniagaan. Namun, sistem penilaian dan pemantauan ini masih belum dapat dijalankan secara sistematik kerana kekurangan sumber manusia untuk memantau perniagaan penerima zakat secara berkala. Berdasarkan data pendapatan responden yang dikumpul, hasil kajian mendapati pendapatan penerima zakat Skim ini telah meningkat, namun masih berada di bawah paras kemiskinan. Berdasarkan model SROI, kajian mendapati pulangan ekonomi dan sosial ke atas bantuan yang diberikan LZNK kepada penerima zakat adalah 1:3.22. Kadar pulangan ini adalah tinggi dan menjadi indikasi bahawa Skim Bantuan Jayadiri ini telah mencapai matlamatnya, iaitu meningkatkan pendapatan serta kesejahteraan hidup golongan asnaf melalui perniagaan. Bagi menambahbaik mekanisme agihan zakat, kajian ini mencadangkan agar sistem pemantauan dapat dirangka dan dijalankan dengan lebih teratur serta kemudahan pemasaran dan rangkaian yang baik disediakan kepada penerima zakat untuk memasarkan produk mereka ke pasaran yang lebih luas.

PENGHARGAAN

Kami ingin mengucapkan jutaan terima kasih kepada pihak Institut Penyelidikan dan Inovasi Zakat (IPIZ), Universiti Utara Malaysia (UUM) yang memberi dana bagi penyelidikan ini, pihak Pusat Pengurusan Penyelidikan dan Inovasi (RIMC), UUM, di atas sokongan dalam urusan pengurusan penyelidikan, serta pihak Lembaga Zakat Negeri Kedah (LZNK) di atas bantuan serta kerjasama yang sangat baik dalam menjayakan penyelidikan ini. Tidak dilupakan, ucapan penghargaan kepada usahawan asnaf yang menjadi responden kajian kami, serta

kepada semua yang terlibat secara langsung mahupun tidak langsung dalam menyiapkan penyelidikan ini.

RUJUKAN

- Ab Rahman, A. (2019). Pengurusan institusi zakat berdasarkan maqasid syariah dan matlamat pembangunan lestari (SDG): Management of zakat institution based on maqasid syariah and sustainable development goals (SDG). *Journal of Fatwa Management and Research*, 42-59.
- Abu Hassan, N.S., Ahmad Rusli, R.A., Albasri, S.H. & Ahmad, R. (2018). Keberkesanan Skim Bantuan Jayadiri terhadap asnaf di Lembaga Zakat Negeri Kedah (LZKN). *International Journal of Muamalat*, 2(1), 17-22.
- Ali, A. F. M., Rashid, Z. A., Johari, F., & Ab Aziz, M. R. (2015). The effectiveness of zakat in reducing poverty incident: An analysis in Kelantan, Malaysia. *Asian Social Science*, 11(21), 355.
- Arvidson, M., Lyon, F., McKay, S., & Moro, D. (2013). Valuing the social? The nature and controversies of measuring Social Return on Investment (SROI). *Voluntary Sector Review*, 4, 3-18.
- Azman, A.R., Mohamad Yazis, A. B., Mahdir, A., Mohammad Norrizzudin, N., & Ahmad Anis, M.F. (2014a). Keberkesanan program usahawan asnaf oleh institusi zakat dalam mengintegrasikan keharmonian ummah. *Proceeding of the International Conference on Arabic Studies and Islamic Civilization*, Kuala Lumpur, Malaysia.
- Azman, A.R., Mohamad Yazis, A. B., Mohammad Norrizzudin, N., Mahdir, A., Ahmad Anis, M.F., & Mohd Faez, A.B. (2014b). Memformulasi model produktif pembangunan program usahawan bagi memperkasakan ekonomi golongan asnaf. *Persidangan Kebangsaan Ekonomi Malaysia ke-9*, Kuala Terengganu, Malaysia.
- Ezziti, B. E. (2020). Zakat as means of social welfare: Exploring a recent fatwa from the Moroccan 'Ulama' on the permissibility of paying zakat in advance to help the poor of the Covid-19. *AZKA International Journal of Zakat & Social Finance*, 94-101.
- Lembaga Zakat Negeri Kedah (2018). *Info Zakat-LZKN*, Penerbitan LZKN.
- Lembaga Zakat Negeri Kedah (2020). *Usahawan bimbingan Lembaga Zakat Negeri Kedah*. Diakses daripada <https://www.zakatkedah.com.my/usahawan-zakat/> pada 10 Februari 2020.
- Masduki, R.M.N., Ismail, K., Ismail, M.S. & Abd Hamid, O. (2010). Kesan agihan zakat (Bantuan Jayadiri) terhadap peningkatan taraf hidup golongan miskin di negeri Kedah, *International Conference on Public Policies & Social Sciences : E-Proceedings*, SP Inn Hotel, Sungai Petani Kedah, Malaysia.

- Md Radzi, M. B. (2020). *Kualiti hidup penerima bantuan zakat asnaf fakir dan miskin: kajian di Kuching, Sarawak* (Doctoral dissertation, Universiti Teknologi MARA).
- Millar, R., & Hall, K. (2012). Social Return on Investment (SROI) and performance measurement: The opportunities and barriers for social enterprises in health and social care. *Public Management Review*. Muat turun dari <https://doi.org/10.1080/14719037.2012.698857>.
- Nicholls, J., Lawlor, E., Neitzert, E. & Goodspeed, T. (2012). A guide to Social Return on Investment. The SROI Network Accounting for Value. Muat turun dari https://neweconomics.org/uploads/files/aff3779953c5b88d53_cpm6v3v71.pdf pada 10 Februari 2020.
- Patmawati, I. (2008). Pembangunan ekonomi melalui agihan zakat: Tinjauan empirikal, *Jurnal Syariah*, 16(2), 223-224.
- Ramli, R., & Ibrahim, P. (2010). Kesan agihan zakat dalam membasmi kemiskinan dan ketidakseimbangan agihan pendapatan di Negeri Sembilan. *Kerta Kerja pada Persidangan Kebangsaan Ekonomi Malaysia ke-5, Universitas Kebangsaan Malaysia*.
- Said, R. (Februari 2021). Komprehensif & bersasar. *Harian Metro*, Diakses daripada <https://www.hmetro.com.my/addin/2021/02/677983/komprehensif-bersasar>.
- Welcome to SME Corporation Malaysia: SME definition. (n.d). SME Corp Malaysia. Muat turun dari <https://www.smecorp.gov.my/index.php/en/>
- Wahid, H., Ahmad, S. & Abdul Kader, R. (2009). Pengagihan zakat oleh institusi zakat di Malaysia? Mengapa masyarakat Islam tidak berpuas hati?. *Jurnal Syariah*, 17 (1), 89-112.
- Zakat on Touch (2020). Muat turun dari <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=zakat+on+touch>